

УДК 37.091.12.011.3-051:796]:37.043.2-056.2/.3

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.17.342527>

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2100-695X>

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9376-176X>

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Яна Демус,

докторка філософії, асистентка кафедри теорії й методики фізичного виховання,
адаптивної та масової фізичної культури;

Полтавський національний університет імені В. Г. Короленка;

Оксана Корносенко,

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри теорії й методики фізичного виховання,
адаптивної та масової фізичної культури;

Полтавський національний університет імені В. Г. Короленка

Статтю присвячено проблемам професійної діяльності вчителя фізичної культури в умовах інклюзивного освітнього середовища в Україні. Інклюзія розуміється як безперервний пошук ефективних підходів до навчання осіб з особливими освітніми потребами, спрямований на усунення бар'єрів для їх повноцінної участі та реалізації потенціалу. У статті аналізується нормативно-правова база, що лежить в основі інклюзивної освіти в Україні, включаючи міжнародні та національні акти. Фізична культура визнана ключовим інструментом корекції, реабілітації та соціалізації дітей з ООП. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні специфічних характеристик професійної діяльності вчителя фізичної культури в контексті інклюзивного освітнього середовища, інтерпретованих крізь призму компетентнісного підходу.

У процесі дослідження виділено структуру інклюзивної компетентності педагога, що включає мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний компоненти. Мотиваційний компонент включає спрямованість педагога, його мотиви та цінності, глибоку повагу до різноманіття учнів, готовність їх підтримувати, повагу до особистості, культурного та релігійного досвіду, сім'ї, а також культивування відчуття приналежності та чутливість до емоційного стану всіх учасників освітнього процесу та здатність до емоційної саморегуляції. Когнітивний компонент охоплює глибокі знання щодо особливостей освітньої діяльності дітей з ООП, стратегій та технологій роботи з ними, а також принципів, форм, методів ефективної підтримки та видів адаптацій/модифікацій в освітньому процесі. Операційний компонент передбачає практичну здатність застосовувати набуті знання, що виявляється у впровадженні стратегій, технологій та способів інтеграції осіб з ООП в освітнє середовище, а також у ефективній реалізації адаптацій та модифікацій. Рефлексивний компонент полягає у здатності педагога до критичного аналізу та оцінки результатів власної педагогічної діяльності. Виявлено спеціальні компетентності вчителя фізичної культури – академічні, психолого-педагогічні та адаптивно-комунікативні.

Ключові слова: професійна діяльність учителя фізичної культури, інклюзивна освіта, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Впровадження інклюзивної освіти в Україні визначено як один із ключових пріоритетів розвитку національної системи освіти, що знайшло своє відображення в Законі України «Про освіту» (2017). Ця трансформація є комплексним процесом, який відображає ступінь гуманності та толерантності суспільства до індивідуальних відмінностей осіб з інвалідністю. Інклюзія розглядається не лише як інтеграційний механізм, а як

безперервний науково-методологічний пошук, спрямований на розробку та імплементацію ефективних підходів до навчання осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Її ключовим аспектом є виявлення та усунення бар'єрів, що перешкоджають повноцінній присутності, активній участі та успішній реалізації потенціалу всіх здобувачів. Особливий акцент робиться на підтримці дітей, які належать до «групи ризику» та можуть зіштовхуватися з освітньою сегрегацією або низькою академічною успішністю.

Системна імплементація інклюзивних практик реферується національними та міжнародними ініціативами. Зокрема, ініціатива «Перший всеукраїнський урок про інклюзивність», що була започаткована у Міжнародний день людей з інвалідністю, є емпіричним підтвердженням цього процесу. Мета зазначеної ініціативи полягає у поступовому подоланні стигматизаційних уявлень, пов'язаних із феноменом інвалідності, а також у промоції розвитку інклюзивної освітньої парадигми для дітей з особливими освітніми потребами в Україні.

Інклюзивна освіта у фізичній культурі є моральним імперативом, що вимагає трансформації освітньої системи для забезпечення успіху кожної дитини, переносючи фокус з «проблеми дитини» на «проблему системи» та необхідність адаптації педагогічних підходів. Це передбачає переосмислення методів викладання та розробку індивідуальних навчальних планів для забезпечення універсальної доступності.

Аналіз джерел і публікацій. Аналіз спеціальної літератури доводить, що на сучасному етапі розвитку освіти України, так і за її межами, актуалізується проблематика пошуку та запровадження ефективних стратегій інтеграції дітей з особливостями розвитку у загальноосвітній простір. Це підтверджується численними науковими розвідками таких провідних дослідників, як (М. Бойченко, О. Даниско, А. Дашковська, Я. Демус, В. Виповська, Г. Гаяш, Е. Кеда, Т. Єрмакова, Г. Збуринь, Л. Коврігіна, О. Корносенко, М. Коць, К. Островська, О. Семенцова, І. Серета, С. Чупахіна, Н. Шиліна, І. Шишова) та інші.

Автори виокремлюють основні компоненти, що детермінують успішність впровадження інклюзивного навчання, зокрема:

- формування нової соціокультурної парадигми, що передбачає позитивне ставлення суспільства до осіб з порушеннями розвитку та інвалідністю, а також формування толерантного середовища серед усіх учасників освітнього процесу, спрямованого на спільне навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх здорових однолітків;

- визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти, що гарантують реалізацію конституційних прав та державних гарантій для дітей з особливими освітніми потребами;

- створення адаптивного освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти, розробка оптимального навчально-методичного забезпечення;

- підвищення соціальної відповідальності родин у вихованні дітей з особливими освітніми потребами та активна залученість місцевої громади до реалізації інклюзивних практик.

- системна підготовка педагогічних кадрів для ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання (Бойченко, 2019; Серета, 2020; Шиліна, 2019).

Попри наявні напрацювання, низка важливих питань залишається малодослідженою.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні специфічних характеристик професійної діяльності вчителя фізичної культури в контексті інклюзивного освітнього середовища, інтерпретованих крізь призму компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження нами встановлено, що інклюзія в освіті передбачає фундаментальні зміни освітньої системи, зокрема активне включення всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, у загальноосвітній простір. За визначенням ЮНЕСКО, це процес звернення і відповіді на різноманітні освітні потреби шляхом забезпечення участі та зменшення виключення. Ключовий аспект інклюзії полягає у виявленні та усуненні бар'єрів у навчанні, які часто виникають через негнучкі освітні практики, а не через особливості дитини, що вимагає адаптації системи до потреб учнів задля створення рівних можливостей та успішного навчання.

Основою впровадження інклюзивної освіти в Україні є розгалужена система міжнародних та національних нормативно-правових документів. Вони створюють міцний фундамент для забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами (ООП) на якісну освіту та визначають ключові напрямки розвитку інклюзивного навчання.

Особливе значення мають такі міжнародні документи: Всесвітня Декларація прав людини (1948 р.), стаття 26 якої проголошує право кожної людини на освіту; Декларація прав дитини (1959 р.); Декларація про права інвалідів (ООН, 1975 р.); Конвенція про права дитини (1989 р.), ратифікована Україною у 1991 році, статті 2 та 23 якої гарантують захист від дискримінації та повноцінне життя дітей з інвалідністю; Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990 р.); Саламанкська декларація та Програма дій (1994 р.); Конвенція ООН про права інвалідів (2006 р.), стаття 24 якої зобов'язує держави забезпечити рівний доступ до інклюзивної, якісної та безоплатної початкової і середньої освіти за місцем проживання; а також Резолюція 48 сесії ЮНЕСКО «Інклюзивна освіта: шлях у майбутнє».

На національному рівні засадничими законодавчими актами є: Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII), який є основоположним для всієї освітньої системи; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (від 06.09.2018 № 2541-VIII), що спеціально фокусується на забезпеченні доступу до освітніх послуг для осіб з ООП; та Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16.01.2020 № 463-IX), який регулює інклюзивні практики на рівні загальної середньої освіти. Крім того, існує велика кількість підзаконних актів, які деталізують та регулюють організацію інклюзивного навчання. Це численні постанови Кабінету Міністрів України, накази та листи Міністерства освіти і науки України, що стосуються організації інклюзивного навчання в різних закладах освіти, питань фінансування, діяльності інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), розробки індивідуальних програм розвитку (ІПР) та інших аспектів. Зокрема, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 06 вересня 2018 року № 2541-VIII, спрямований на забезпечення доступу осіб з ООП до освітніх послуг; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 року № 957, яка деталізує процедури організації інклюзивного навчання в школах; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року...» від 07 червня 2024 року № 527-р, яке визначає довгострокові стратегічні напрямки розвитку інклюзивного навчання; Лист Міністерства освіти і науки України «Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році» від 03 вересня 2024 року № 6/679-24, що надає методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу для осіб з ООП.

Наявність розгалуженої нормативно-правової бази свідчить про системний підхід України до імплементації інклюзивної освіти на всіх рівнях, що закладає міцний фундамент для професійної діяльності педагогів. Проте, попри потужний правовий базис, спостерігається проблема дефіциту компетентностей у вчителів фізичної культури щодо застосування інклюзивних принципів та методичного інструментарію. Цей диспаритет між законодавчою базою та практичною реалізацією вказує на критичну важливість професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Нормативні акти створюють лише аксіологічні рамки, тоді як якісне наповнення освітнього процесу безпосередньо залежить від компетентності педагогічних кадрів. Отже, для вчителя принципово важливим є не лише знання юридичних норм, а й глибинне розуміння їхньої філософії та здатність до адаптації до реальних умов освітнього середовища (Коврігіна, 2019).

Фізична культура є ключовим інструментом корекції, реабілітації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Вона не лише виправляє порушення фізичного розвитку та моторики, а й позитивно впливає на психологічний стан, підвищуючи самооцінку, мотивацію та сприяючи соціальній включеності. Адаптивна фізична культура розширює роль вчителя фізичної культури до функцій психолога, реабілітолога та соціального педагога. Успіх інклюзивного фізичного виховання залежить від злагодженої роботи команди фахівців,

включаючи вчителів, асистентів, ІРЦ та РЦПО, а також активної взаємодії з батьками. Такий міждисциплінарний та командний підхід є критично важливим для розробки індивідуальних програм розвитку та забезпечення цілісного розвитку дитини.

Інклюзивна компетентність є обов'язковою та інтегративною складовою професійної компетентності сучасного педагога. Вона відображає психологічну, теоретичну та практичну готовність вчителя до реалізації інклюзивного навчання та організації якісного освітнього процесу для всіх учнів.

Аналіз авторитетних науково-методичних джерел дозволив нам встановити структуру інклюзивної компетентності педагога й виділити такі компоненти (табл. 1):

Мотиваційний компонент є фундаментальним аспектом інклюзивної компетентності педагога, що охоплює його спрямованість, мотиви та цінності. Він передбачає глибоку повагу до різноманіття учнів, готовність їх підтримувати, а також чутливість до емоційного стану всіх учасників освітнього процесу та здатність до емоційної саморегуляції. Цей компонент є первинним, оскільки без зміни свідомості та ціннісних орієнтирів інклюзія не зможе повноцінно функціонувати, навіть за наявності необхідних знань та вмінь. Некомпетентність вчителів часто криється не лише у браку знань, а й у відсутності належного ставлення та внутрішніх переконань, що відповідають філософії інклюзії (Демус, 2024).

Таблиця 1 – Компоненти інклюзивної компетентності педагога

Компонент компетентності	Зміст компонента
Мотиваційний	Спрямованість, мотиви, цінності педагога; повага до різноманіття учнів; готовність підтримувати всіх учнів; повага до особистості, культурного та релігійного досвіду, сім'ї; культивування відчуття приналежності; чутливість до емоційного стану.
Когнітивний	Знання про особливості освітньої діяльності дітей з ООП; знання стратегій та технологій роботи з ними; знання принципів, форм та методів ефективної підтримки осіб з ООП; розуміння видів адаптацій/модифікацій в освітньому процесі.
Операційний	Здатність застосовувати стратегії, технології та способи включення осіб з ООП в освітнє середовище; вміння реалізовувати адаптації/модифікації в освітньому процесі.
Рефлексивний	Аналіз та оцінка результатів власної педагогічної діяльності; здатність оцінювати власну роботу; ефективне залучення інших до роздумів про викладання; гнучкість у виборі стратегій; розцінювання спілкування з колегами як джерело навчання.

Когнітивний компонент охоплює глибокі знання щодо особливостей освітньої діяльності дітей з ООП, а також стратегій та технологій роботи з ними. Це включає розуміння принципів, форм, методів ефективної підтримки та видів адаптацій/модифікацій в освітньому процесі (Демус, 2024).

Операційний компонент передбачає практичну здатність застосовувати набуті знання, що виявляється у впровадженні стратегій, технологій та способів інтеграції осіб з ООП в освітнє середовище, а також у ефективній реалізації адаптацій та модифікацій (Демус, 2024).

Рефлексивний компонент полягає у здатності педагога до критичного аналізу та оцінки результатів власної діяльності. Він передбачає постійне самовдосконалення, гнучкість у виборі стратегій, а також ефективну взаємодію з колегами та іншими фахівцями як джерело професійного зростання (Демус, 2024).

Окрім загальної інклюзивної компетентності, вчитель фізичної культури в інклюзивному середовищі повинен володіти низкою спеціальних компетентностей, що забезпечують ефективність його професійної діяльності.

Академічні компетентності вчителя фізичної культури в інклюзивному середовищі полягають в оволодінні глибокими знаннями принципів, форм та методів педагогічної

підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Це включає вміння реалізовувати адаптації та модифікації освітнього процесу, а також формувати філософію, спрямовану на адаптацію навчального середовища до потреб учня, а не навпаки. Такий підхід вимагає гнучкості програм, різноманітності методик та відповідного оцінювання фізичних можливостей, зважаючи на індивідуальні особливості фізичного розвитку дітей (Колупаєва, Таранченко, 2016).

Психолого-педагогічні компетентності вчителя фізичної культури враховують, що він повинен розуміти вікові та індивідуальні особливості учнів (навчальні стилі, темперамент, особливості розвитку) та їхній вплив на психічні процеси. Це включає здатність формувати позитивну самооцінку та мотивацію до здорового способу життя, а також зберігати власне фізичне та психічне здоров'я для створення сприятливої атмосфери в класі (Колупаєва, Таранченко, 2016).

Адаптивно-комунікативні компетентності мають ключове значення для створення доступного та сприятливого освітнього середовища. Вони охоплюють здатність педагога враховувати індивідуальні особливості учнів при адаптації як фізичного простору (доступність, освітлення, рівень шуму), так і психолого-педагогічних аспектів (візуальні розклади, додатковий час, допомога). Вчитель повинен гнучко адаптувати зміст, процес та результати навчання, щоб кожен учень міг ефективно засвоювати матеріал та застосовувати знання, що вимагає постійного професійного самовдосконалення. Ефективна взаємодія є ключовою для успіху інклюзивної освіти, вимагаючи від вчителя фізичної культури високих комунікативних навичок, що охоплює: спілкування з батьками, взаємодію з учнями (Колупаєва, Таранченко, 2016).

Організація уроків фізичної культури в інклюзивному середовищі вимагає від учителя гнучкості та креативності для забезпечення доступності та зацікавленості всіх учнів. Ключовим є індивідуальний підхід, що передбачає врахування унікальних потреб кожної дитини через адаптацію вправ та використання спеціального обладнання (наприклад, легкі м'ячі, звукові м'ячі). Навчання через гру з адаптованими правилами та включення візуальних інструкцій (картинок, піктограм) значно підвищує ефективність та доступність занять для дітей з особливими освітніми потребами. Створення доброзичливої та інклюзивної атмосфери на уроках фізичної культури є фундаментальним для залучення всіх учнів. Це досягається через взаємопідтримку та командну роботу, адаптацію змагань, щоб кожен міг зробити внесок. Позитивне заохочення та підтримка кожного досягнення значно підвищують самооцінку та мотивацію учнів, створюючи безпечне середовище для помилок та нового досвіду.

При роботі з дітьми з ООП важливо уникати надмірного піклування, надавати допомогу за потребою, збільшувати час на виконання завдань та використовувати наочність і адаптовані вправи. Сучасні технології, такі як відеоінструкції, спеціальні додатки та інструменти ІШ, стають незамінними для індивідуалізації та доступності уроків. Це вимагає посилення інклюзивного контенту у професійній підготовці вчителів фізичної культури для подолання проблеми некомпетентності та застарілих методів викладання. Таким чином, розвиток інклюзивної компетентності педагога це безперервний процес, який охоплює як формальне навчання, так і самоосвіту. Цей механізм включає: навчання на курсах підвищення кваліфікації передбачає поглиблення знань та навичок з інклюзивної освіти, фокусуючись на сучасних технологіях та інноваційних підходах; використання сучасних методик та технологій, зокрема впровадження інноваційних інструментів, що відповідають потребам учнів з ООП; професійну взаємодію – участь у методичних об'єднаннях, майстер-класах, семінарах, конференціях та конкурсах, що сприяє обміну досвідом та розробці нових проєктів; дослідницьку діяльність, що передбачає поглиблення розуміння галузі та внесок у її розвиток, обмін успішними практиками для формування культури інклюзії, постійний самостійний пошук інформації та стратегій для вдосконалення інклюзивної практики.

Висновки. Інклюзивна освіта, підтримана національною нормативно-правовою базою, визначає стратегічний напрям розвитку, що передбачає адаптацію освітньої системи до потреб кожної дитини. У цьому контексті фізична культура є потужним інструментом корекції, реабілітації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Успішна реалізація інклюзії детермінована компетентнісним підходом до підготовки педагогів, що охоплює мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний компоненти. Критично важливими є педагогічні,

психолого-педагогічні, адаптивно-комунікативні компетентності, які забезпечують ефективну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу. Практична імплементація інклюзивного фізичного виховання передбачає індивідуалізацію навчання, адаптацію змісту, використання сучасних та цифрових технологій, а також створення підтримуючого середовища. Попри значний прогрес, подальше підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури є необхідним для подолання проблем некомпетентності та застарілих методик, забезпечуючи системний розвиток інклюзивної освіти.

Комплексне вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів є першочерговим завданням для розвитку інклюзивної освіти у фізичній культурі. Це передбачає посилення інклюзивного контенту в університетських програмах з інтеграцією міждисциплінарних знань з психології, дефектології та адаптивної фізичної активності, а також запровадження обов'язкових тренінгів для формування всіх компонентів інклюзивної компетентності, особливо мотиваційного аспекту та практичних навичок. На рівні загальної середньої освіти необхідно забезпечити систематичне підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури та створити умови для ефективної міждисциплінарної співпраці фахівців. Освітні заклади мають бути обладнані адаптованим спортивним інвентарем та сучасними технологіями. Водночас, учителі фізичної культури мають постійно розвивати власну інклюзивну компетентність через самоосвіту та впровадження інноваційних методик. У практичній діяльності необхідно дотримуватись індивідуального підходу, адаптуючи зміст та форми навчання, та активно застосовувати ігрові методи. Формування доброзичливої та підтримуючої атмосфери на уроках сприятиме ефективній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, їхньому всебічному розвитку та утвердженню принципів рівності й доступності у фізичному вихованні.

ЛІТЕРАТУРА

- Бойченко, М., Чистякова, І. (2019). Соціально-педагогічна підтримка дітей із особливими освітніми потребами: досвід європейських країн. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9, 3-12.
- Виповська, Л. (2020). Розвиток компетентностей у дітей з особливими освітніми потребами. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*, 1, 46-50.
- Дашковська, А. (2019). Підвищення рівня фахової компетентності педагогів у використанні народної іграшки в корекційно-освітньому процесі дітей молодшого шкільного віку зі зниженим зором. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 2, 50-59.
- Демус, Я. В., Фазан, В. В. (2024). Research and experimental work on preparing future bachelors of physical education for teaching activities in the conditions of inclusive education. *Педагогічні науки*, 83, 79-83.
- Єрмакова, Т. С. (2019). Адаптація дітей з особливими освітніми потребами до умов інклюзивного середовища. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 2, 24-30.
- Збуринь, Г. М., Романенко, Л. В. (2019). Застосування ігрових технологій на уроках української літератури в 5 класі для дітей з особливими освітніми потребами. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 3, 149-155.
- Кеда, Н. (2019). Актуальні питання, мета і завдання корекційно-реабілітаційних служб України для дітей з інвалідністю та/або з особливими освітніми потребами. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 2, 60-70.
- Коврігіна, Л. М. (2019). Особливості організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 4, 22-28.
- Колупасєва, А. А., Таранченко, О. М. (2016). *Інклюзивна освіта: від основ до практики*. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України.
- Корносенко, О., Даниско, О. (2021). Технологічні засади організації інклюзивного фізичного виховання учнів з порушеннями слуху в закладах загальної середньої освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*, 48, 147-156.

- Коць, М. О., Ятчук, Т. М. (2018). Особливості психологічної корекції емоційно-вольової сфери дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами. *Психологія: реальність і перспективи*, 10, 85-90.
- Островська, К. О., Сайко, Х. Я., Bartoszewski, J. (2020). Особливості ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного простору. *Молодий вчений*, 1 (1), 43-47.
- Семенцова, О. М. (2019). Теоретичні уявлення про затримку психічного розвитку та визначення напрямків корекційної допомоги дітям в умовах інклюзивної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 37, 111-120.
- Середа, І. В. (2020). Організація навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1, 257-261.
- Чупахіна, С. В. (2019). Інформаційні технології у навчанні дітей з особливими освітніми потребами: можливості та обмеження. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 1, 164-173.
- Шиліна, Н. Є. (2019). Проблема виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах сім'ї та освітніх установ. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 3, 42-49.
- Шишова, І. О. (2019). Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами засобами праці. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Педагогічні науки*, 177 (2), 160-163.

REFERENCES

- Boichenko, M., & Chystiakova, I. (2019). Sotsialno-pedahohichna pidtrymka ditei iz osoblyvymy osvritnimy potrebamy: dosvid yevropeiskyykh krain [Socio-pedagogical support for children with special needs: evidence from European countries]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies], 9, 3-12 [in Ukrainian].
- Chupakhina, S. V. (2019). Informatsiini tekhnolohii u navchanni ditei z osoblyvymy osvritnimy potrebamy: mozhlyvosti ta obmezhennia [Information technologies in teaching children with special educational needs: opportunities and limitations]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky* [Bulletin of the Oleksandr Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University. Pedagogical Sciences], 1, 164-173 [in Ukrainian].
- Dashkovska, A. (2019). Pidvyshchennia rivnia fakhovoi kompetentnosti pedahohiv u vykorystanni narodnoi ihrashky v korektsiino-osvitnomu protsesi ditei molodshoho shkilnoho viku zi znyzhenym zorom [Increasing the level of teacher competence of teachers in popular folk games in the correctional-lightening process of children of young school age with decreased eyesight]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky* [Scientific notes of the Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences], 2, 50-59 [in Ukrainian].
- Demus, Ya. V., & Fazan, V. V. (2024). Research and experimental work on preparing future bachelors of physical education for teaching activities in the conditions of inclusive education. *Pedahohichni nauky* [Pedagogical sciences], 83, 79-83.
- Keda, N. (2019). Aktualni pytannia, meta i zavdannia korektsiino-reabilitatsiinykh sluzhb Ukrainy dlia ditei z invalidnistiu ta/abo z osoblyvymy osvritnimy potrebamy [Current nutrition, nutrition and specifications of correctional and rehabilitation services of Ukraine for children with disabilities and/or special needs]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky* [Scientific notes of the Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical sciences], 2, 60-70 [in Ukrainian].
- Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2016). *Inklyuzyvna osvita: vid osnov do praktyky* [Inclusive lighting: from basics to practice]. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

- Kornosenko, O., & Danysko, O. (2021). Tekhnolohichni zasady orhanizatsii inkliuzyvnoho fizychnoho vykhovannia uchniv z porushenniamy slukhu v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Technological advances in the organization of inclusive physical education for students with hearing impairments in the cornerstones of secondary education]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu [Scientific newsletter of the Izmail State Humanitarian University]*, 48, 147-156 [in Ukrainian].
- Kots, M. O., & Yatchuk, T. M. (2018). Osoblyvosti psykholohichnoi korektsii emotsiino-volovoi sfery ditei molodshoho shkilnogo viku z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Peculiarities of psychological correction of the emotional-volitional sphere of primary school children with special educational needs]. *Psykhologhiia: realnist i perspektyvy [Psychology: reality and prospects]*, 10, 85-90 [in Ukrainian].
- Kovrihina, L. M. (2019). Osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu dla ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Features of the organization of the lighting process for children with special lighting needs]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti [Education and development of a gifted individual]*, 4, 22-28 [in Ukrainian].
- Ostrovskaya, K. O., Saiko, Kh. Ya., & Bartoszewski, J. (2020). Osoblyvosti stavlennia do ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh inkliuzyvnoho prostoru [Peculiarities of attitude towards children with special educational needs in an inclusive space]. *Molodyi vchenyi [Young scientist]*, 1 (1), 43-47 [in Ukrainian].
- Sementsova, O. M. (2019). Teoretychni uiavlennia pro zatrymku psykhichnoho rozvytku ta vyznachennia napriamkiv korektsiinoi dopomohy ditiam v umovakh inkliuzyvnoi osvity [Theoretical concepts about mental retardation and determining areas of corrective assistance for children in inclusive education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia [Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology]*, 37, 111-120 [in Ukrainian].
- Sereda, I. V. (2020). Orhanizatsiia navchannia i vykhovannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Organization of education and upbringing of children with special educational needs]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky [Scientific Bulletin of the V. O. Sukhomlynsky Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences]*, 1, 257-261 [in Ukrainian].
- Shylina, N. Ye. (2019). Problema vykhovannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh sim'i ta osvitnikh ustanov [The problem of raising children with special educational needs in the family and educational institutions]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho [Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky]*, 3, 42-49 [in Ukrainian].
- Shyshova, I. O. (2019). Sotsialna adaptatsiia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy zasobamy pratsi [Social adaptation of children with special educational needs through work tools]. *Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Pedahohichni nauky [Scientific notes of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. Pedagogical Sciences]*, 177 (2), 160-163 [in Ukrainian].
- Vypovska, L. (2020). Rozvytok kompetentnostei u ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Development of competencies in children with special educational needs]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy [Pedagogical innovations: ideas, realities, prospects]*, 1, 46-50 [in Ukrainian].
- Yermakova, T. S. (2019). Adaptatsiia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do umov inkliuzyvnoho seredovyshcha [Adaptation of children with special social needs to the minds of an inclusive environment]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv [Newsletter of the Kharkiv State Academy of Design and Art]*, 2, 24-30 [in Ukrainian].

Zboryn, H. M., & Romanenko, L. V. (2019). Zastosuvannia ihrovykh tekhnolohii na urokakh ukrainskoi literatury v 5 klasi dlia ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy [The use of gaming technologies in Ukrainian literature lessons in 5th grade for children with special needs]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky [Newsletter of the Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko. Pedagogical sciences]*, 3, 149-155 [in Ukrainian].

PROFESSIONAL ACTIVITIES OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Yana Demus,

Doctor of Philosophy, Assistant Professor,
Department of Theory and Methods of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Oksana Kornosenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Methods of Physical Education,
Adaptive and Mass Physical Culture;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

The article is devoted to the problems of professional activity of physical education teachers in the conditions of an inclusive educational environment in Ukraine. Inclusion is understood as a continuous search for effective approaches to teaching people with special educational needs, aimed at removing barriers to their full participation and realization of their potential. The article analyzes the regulatory and legal framework underlying inclusive education in Ukraine, including international and national acts. Physical education is recognized as a key tool for the correction, rehabilitation, and socialization of children with SEN. The purpose of the study is to theoretically substantiate and define the specific characteristics of the professional activity of a physical education teacher in the context of an inclusive educational environment, interpreted through the prism of a competency-based approach.

The study identified the structure of inclusive competence of teachers, which includes motivational, cognitive, operational, and reflective components. The motivational component includes the teacher's focus, motives, and values, deep respect for the diversity of students, willingness to support them, respect for their personality, cultural and religious experience, family, as well as cultivating a sense of belonging and sensitivity to the emotional state of all participants in the educational process and the ability to regulate emotions. The cognitive component covers in-depth knowledge of the characteristics of the educational activities of children with SEN, strategies and technologies for working with them, as well as the principles, forms, methods of effective support, and types of adaptations/modifications in the educational process. The operational component involves the practical ability to apply the acquired knowledge, which is manifested in the implementation of strategies, technologies, and methods for integrating individuals with SEN into the educational environment, as well as in the effective implementation of adaptations and modifications. The reflective component consists of the teacher's ability to critically analyze and evaluate the results of their own pedagogical activity. Special competencies of physical education teachers have been identified, including academic, psychological-pedagogical, and adaptive-communicative competencies.

Keywords: professional activity of physical education teachers, inclusive education, competency-based approach.

Надійшла до редакції 26.04.2025 р.